



basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2024

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO, e leng, A, B le C:

KAROLO YA A: Tekatthaloganyo (30)

KAROLO YA B: Tshobokanyo (10)

KAROLO YA C: Tiriso ya puo (40)

2. Araba dipotso TSOTLHE.
3. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
4. Thala mola morago ga KAROLO NNGWE le NNGWE.
5. Nomora dikarabo ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo lokwalopotsong.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshikinngwang:
- KAROLO YA A: Metsotso e le 50
- KAROLO YA B: Metsotso e le 20
- KAROLO YA C: Metsotso e le 50
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso. _

TEMANA A

1	Fa tshipi ya ntlha ya Ferikgong e re kwa, kidikiti! dipholo tsa mophato wa bolesome tsa gololwa. Se, se ne se tlisa kwa bokhutlong tetelo e e ngangang ditshika tsa tlhogo ya bagolo le baithuti, ba sa itse se e se ba tsholetseng. Bontsi e le jo bo tshwereng mala ka mabogo. Bogadi a balelwa mo palong eo, e se ka ntlha ya gore ga a bothale, e le ka ntlha ya maemo a o mo go ona. O kwadile sentle jaaka gale, lebote ke eng e le morwalonyana a o rweleng mpeng.	5
2	Bogadi a lala a sa bo bona sentle, a supile ka monwana kwa a tshwanelwang ke go tsogelela teng. O letse a rapela bosigo, e re a thanya a tsoge a nne ka marago a rapele. Batsadi le bona ba letse fela jalo, ba tshwere bothata jona joo, o ka re ke bona ba kwadileng le go letela dipholo, ntswa le mororo go se jalo. A tsogelela kwa Lehurutshe go reka kuranta, a raya batsadi a re ba sale ba rapela thata gore dipholo e nne tsona. Owaai! Ngwana wa batho o lebala gore thapelo ya gompieno ga e tlhole e ka nna le tshusumetso epe mo dipholong. Tsona di dule, selepe se remile.	10 15
3	Gabaiphiwe, mmaagwe, a mo raya a re a tsamae a ye go tsaya dipholo ena o a itse gore o dirile sentle. Gape le gona fa a sa dira sentle, ga se bokhutlo jwa lefatshe kgotsa botshelo. Ga se ka dinako tsotlhe re amogelang le go fitlhelela tse re di solofetseng le tse re di batlang ka nako e re di batlang ka yona; ena a itse gore motho fa a ole ga a kgophalale a emela mongwe go tla go mo tsosa. O tshwanetse a ikemise ka dinao, a itlhotlhore lorole mme a tlhabele pele kwa a yang teng a sa gadimakake gore ke mang a mmonang.	20
4	Bogadi o ne a tshogile thata, fela mafoko a ga mmaagwe a mo nametsa. Selo se mmaagwe a sa se itseng ke gore o mmedi, fa a ole o ole, ga go na go tsoga o itlhotlhora o tlhabela pele jaaka ena mmaagwe a gopola. Fa go ne go kgonega o ka bo a tsere Tsoku a tsamaya le ena e tle e re a re tenke! kwa di le maswe, a mo tshegetse le go tla go mmea kwa bagolong fa mowa o ka somoga. A ikomanya: Bogadi, tlogela go balabala mosadi o tsamae, o reke kuranta, o e bule o bone gore o dirile jang. Fa o falotse, o falotse, fa o reteletswe, o reteletswe. Go foo! Tsa morwalo o o rweleng ga se tlholontšhwa, ke lengwe la magokonyane a botshelo.	25 30
5	Bogadi a fitlhela go tletse go re mmôô! ka baithutikaena ba ba tlileng go iponela dipholo fa tikatkweng ya marekelo a Lehurutshe. Go le boitumelo jo bo boitshegang mo go ba ba falotseng, bogolo jang ba ba boneng maduo a a kwa godimo; mo go ba bangwe, ba ba reteletsweng le ba ba	35

	boneng maduo a a bokoa, ba maikaelelo a bona a go tlaa dika ba ile yunibesithing a phatlakaneng, go le selelo le khuranyo ya meno. Fa a simolola go e phetla a ipotsa gore ena o ya go nna wa setlhophapha sefe.	40
6	A bula kuranta a roroma, mo pelong a rapela thapelo e tshesanyane gore a fitlhele a falotse sentle; go sa nnang jalo o tlaa tshwanela go ipolaya kgotsa a ikise le naga, o tlaa boa motlhang a dumelang gore dipelo tsa batsadi di rebegile bogale le go thobega matsadi a kutlobotlhoko. A gopola kgothatso ya ga mmaagwe ka nako fela e a bonang leina la Sekolosegolo sa Ngotwane. A tswala matlho go se nene, a utlwa gore fa a ka bo a tlile le mongwe yo o mo tshepang, o ka bo a re a mmolelele gore tsa reng. A ikgalemela! A di latlhela bofofu morwadia Mokgothu a tshwere mala ka letsogo. A ithaya a re ga a di bone sentle. Ke tsona Bogadi, leina la gago le teng, le gareng ga maina a a kwa godimo mo go ba ba falotseng . Ee, o bone naledi mo serutweng sa hisetori, Bogadi! Ga o latlhe! Boitumelo jwa gagwe jwa thiba letsatsi, a tloaka a tlabile mekgosi. A itse gore e kgwile e dumile! A ya gae a le moko o thata, a sweditse go betsa ka la ga Moše. Ntsweletsoku ya nna nko le molomo!	45 50
[E nopotswe go tswa mo go: <i>Motho sekgwa</i> , <i>Mothoagae MD</i>]		

- 1.1.1 Tlhophapha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Sefane sa ga Bogadi ke ...
- A Ngotwane.
B Ntsweletsoku.
C Gabaiphiwe.
D Mokgothu. (1)
- 1.1.2 Dipholo tsa mophato wa bolesome di ne di gololwa leng? (1)
- 1.1.3 Goreng bagolo le baithuti ba ne ba utlwiwa botlhoko ke tetelo ya dipholo? (2)
- 1.1.4 Nopola mola o o bontshang gore Bogadi o ne a imile. (2)
- 1.1.5 Ke eng se Bogadi a laetseng batsadi ba gagwe go se dira fa a ya go reka kuranta? (2)
- 1.1.6 Mmaagwe Bogadi o ne a mo gomotsa ka mafoko afe? (2)
- 1.1.7 Naya dintlha DI LE PEDI tse Bogadi a neng a ikaeletse go di dira fa a ne a sa falola. (2)
- 1.1.8 Ke ka ntlha ya eng go ne go le selelo le khuranyo ya meno mo baithuting bangwe? (2)
- 1.1.9 Tlhalosa gore dipholo tsa ga Bogadi di ne di ntse jang? (2)

- 1.1.10 Ke eng se se bontshang fa Bogadi a ne a itumetse thata? (2)
- 1.1.11 Fa o le motsadi, mme wa lemoga gore ngwana wa gago o imile a sa ntse a le kwa sekolong o ka dira eng? (2)
- 1.1.12 A o dumelana le ntlha ya gore dipholo tsa materiki di phasaladiwe mo dikuranteng? (2)
- 1.1.13 Gabaiphiwe o ne a itse gore Bogadi o imile. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? (2)

1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B



[Se nopotswe go tswa go: www.google.transport]

- 1.2.1 Ke sepalangwa sefe se se dirisang tsela e e mo setshwantshong? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.2.2 Tlhalosa ditlamorago tse batsamayakadinao ba ba dirisang tsela e ba ka itemogelang tsona. (2)
- 1.2.3 Batsamayakadinao ba ka thibelwa go dirisa tsela e jang? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C), mme morago o kwale tshobokanyo ya yona ka go ntsha dintlha DI LE SUPA tse di mabapi le ditogamaano tsa go kwala lekwalo la maranyane (imeile)

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha di le SUPA, mme mafoko a gago a se ka a feta masomeasupa (70).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha e le NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago mo go kgonegang, mme o sa fetole bokao jwa temana.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C**DITOGAMAANO TSA GO KWALA LEKWALO LA MARANYANE (IMEILE)**

Lekwalo la mafaratlhatlha, e leng lekwalo la maranyane (imeile), le tsewa e le mmamoratwa ka le le bonako e bile e le mokgwa wa tlhaeletsano o o fitlhelwang bonolo mo madirelong a le mantsi lefatshe ka bophara. Aterese ya gago ya imeile e emela wena. Leina le tshwana le 'Bonako le Tenego' mo atereseng ya imeile ga le a tshwanela go dirisiwa fa motho a tlhaeletsana le mothapi. Kgankgolo ya imeile e botlhokwa ka e tlhagisa setlhogo se se tlleng go buisanelwa mo imeileng. Setlhogo se tshwanetse go nna maleba. Lekwalo la maranyane le tlhoka go nna le ditumediso tse di lebileng moamogedi. Go retelelwa ke go tsenyeletsa ditumediso mo imeileng ya gago go tlaa dira gore molaetsa o se bontshe botsalano. Imeile ga e kgone go bontsha puo ya mmele, mme e kgona go bontsha segalo sa mokwadi. Tlhopho mafoko a gago ka kelotlhoko go kgontsha moamogedi go tlhaloganya molaetsa. Lekwalo la maranyane le tshwanetse go nna le ditemana di le mmalwa tse dikhutshwane ka e le mokgwa o mokhutshwane wa tlhaeletsano.

Ga go botlhokwa go tsenyeletsa tshedimosetso e ntsi thata. Imeile ya gago e tshwanetse go nna le tshedimosetso e o ka se ikotlhaeleng go e bona e amoganwa ke batho mo phatlalatseng. Tiriso e e nepagetseng ya dipopegopuo le melawana ya tirisopuo, mopeleto, tiriso e e maleba ya matshwaopuiso di tlaa thusa go gorosa molaetsa sentle go moamogedi. Khutlisa imeile ya gago ka go tsenya tshedimosetso e nngwe e e ka kgontshang moamogedi go ikgolaganya le wena fa e a nang le yona e ka mo fa mathata.

[E rulagantswe sešwa go tswa go: *Talent 360*, November 2019]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D

PULO YA KGWEDI YA NGWAOBOSWA		2
RE KETeka DITSO TSE DI FAROLOGANENG MO NAGENG YA BOIPUSO YA AFORIKABORWA		MATSATSI A A SETSENG
		KGWEDI YA NGWAOBOSWA 2023
		LETSHA: 31 PHATWE 2023
		LEFELO: Moletjie Tribal Authority, Limpopo
		NAKO: 09:00 – 12:00
		

[Se nopotswe go tswa mo go: www.google.heritage]

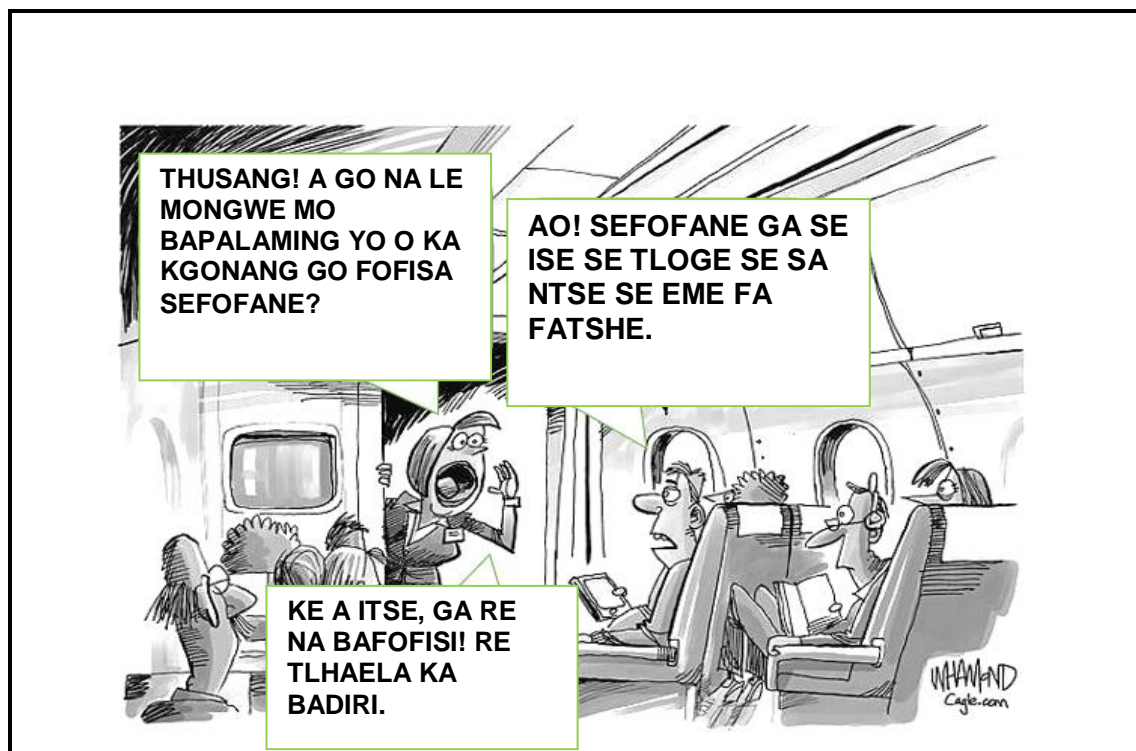
- 3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- 'Ya Aforikaborwa' ke karolopuo e e bidiwang ...
- A letlhophi.
 - B leamanyi.
 - C lerui.
 - D leetsi.
- (1)
- 3.2 Batsayakarolo ba ba mo phasalatsong e ba senola maikutlo afe? (1)
- 3.3 Neela mefuta E LE MEBEDI ya tlhaeletsano e e dirisitsweng mo phasalatsong. (2)
- 3.4 Goreng mokwalo o o kwa godimo mo phasalatsong o le mogolo e bile gape o ntshofaditswe? (2)

- 3.5 Ngwaoboswa e nna ka kgwedi efe go ya ka phasalatso? (1)
- 3.6 Fetolela lefoko **keteka** go nna tirwa. (1)
- 3.7 Fa o lebile a o ka re phasalatso e, e tsaya letlhakore? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [10]**

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA E



[Se nopotswe go tswa go: www.google.transport]

- 4.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Lelatlhelwa **ao** le bontsha go ...
- A tshoga.
B tshaba.
C goeletsa.
D gakgamala. (1)
- 4.2 Go bula molomo thata ga mosadi yo o emeng go kaya eng? (1)
- 4.3 Neela dilo DI LE PEDI tse di bontshang gore bapalami ba ne ba iketlile. (2)
- 4.4 Goreng rre yo o ntseng fa pele mo sefofaneng a rototse matlho? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

4.5 Fetolela polelo e e latelang go nna pakatlang.

Re tlhabela ka badiri.

(2)

4.6 Go ya ka wena, a go a kgonagala gore sefofane se fofisiwe ke mongwe le mongwe?

(2)

[10]

POTSO 5

5.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

Tirelosetšhaba e botlhokwa ka e golaganya moithaopi le baagi. Go tshela sentle le batho go tshwanetse ga itshupa ka ditiro tsa gago. Modirelasetšhaba o direla baagi dilo tse dintle bogolo jang ka a thusa le bangwe ba ba sa kgoneng go itirela sepe. Akanya ka ga bontle jo o tlaa bong o bo direla bagodi ka nako ya dituelo tsa SASSA! Karolo e moithaopi a e tshamekang mo matshelong a batho ba bangwe e mo dira motlotlo le go mo thusa go ikitse. 5

Amantle, mosetsana yo moleele, motho wa batho, o diretse setšhaba sa gaabo sa Tladi e le moithaopi dingwaga di le tharo pele a thapiwa ke setlamo sa JSE. Boidiidi mo motseng bo ne bo itumetse fa a sena go bona tiro koo. Ba ba mo eleleditseng masego ba mo tiisitse moko, ba mo rotloeditse go tswelala go dira ka thata go feta ka moo a ntseng a dira ka teng fa e ne e le moithaopi. O ne a ipotsa gore a badiri ba kwa JSE ba tlaa mo amogela sentle kgotsa ba tlaa mo itlhokomolosa? O fitlhile a amogelwa ka diatla tsoopedii. Ruri go nna boikobo, go dira ka natla go a thusa. 10 15

[Motswedi: Boitlhamedi]

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Leina **boidiidi** mo go mola 10 ke sekao sa ...

- A leinatota.
- B leinagoboka.
- C leinaletswa.
- D leinagotlhe.

(1)

5.1.2 A SASSA ke akeronimi kgotsa ke khutshwafatso?

(1)

5.1.3 Lefoko le le ntshofaditsweng mo go mola 1 le bopilwe ka dikarolo dife tsa puo?

(2)

5.1.4 Dirisa lefoko **tshela** mo polelong go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo dirisitsweng mo temaneng.

(2)

5.1.5 Mo moleng wa 2 nopola letlhalosi o bo o kaye mofuta wa lona.

(2)

- 5.1.6 Itlhamele polelo e mo go yona o dirisitseng lekgethi **bangwe** jaaka sediri. (2)
- 5.1.7 Nopola polelopate go tswa mo temaneng ya 2. (2)
- 5.1.8 Polelo e e fa tlase ke mofuta ofe wa modiriso? Go dira ka natla go a thusa. (2)

5.2 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G



Setlhophpha sa Aforikaborwa sa rakabii ke sa bagale. Ba **kile** ba itirela fela ka Engellane ka 2019 mo legatong la makgaolagang la kgaiano ya lefatshe e e neng e tshwaretswe kwa Yokohama, Japan. Batshameki ba, fa ba le mo lepatlelong, go a lemosaga gore ba tshameka ka maikaelelo, ba direla naga ya bona ka botswapelo. Fa ba e amogana le go e neeletsana, mmogedi o kgona go lemoga gore maikaelelo a bona ke go **wina**.

[Motswedi: Boitlhamedi]

- 5.2.1 Kwala nyenyefatso ya lefoko **bagale**. (1)
- 5.2.2 Dirisa ledirilethusi le le ntshofaditsweng mo go mola 1 mo polelong e o e itlhametseng. (2)
- 5.2.3 Neela lefoko le le maleba la Setswana mo boemong jwa le le ntshofaditsweng mo go mola 6. (1)
- 5.2.4 Dirisa leemeditota boemong jwa lefoko le le thaletsweng mo polelong e e fa tlase, mme o le dirise mo polelong e o e itlhametseng. (2)
Batshameki ba, fa ba le mo lepatlelong, go a lemosaga gore ba tshameka ka maikaelelo. [20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80